

VORM

UITGAVE VAN DE VAKBOND LEERKRACHTEN ARUBA

JAARGANG 3 NUMMER 1 JANUARI 1972

REDACTIE

hoofdredacteur:	J. F. J. VAN STEEN
secretaris/penningmeester:	O. UYEN, Savaneta 518, tel. 7363
leden:	H. HELSEN - VWO/HAVO, J BOSMAN - MAVO, Mevr. T. van STEEN-JANSEN - N.O. Mej. E. PENGEL - B.B.O., Mevr. C. ARENDS-ERASMUS - V.O.
redactieadres:	Rooi Santo 25

Van de Redactie

Met een nummer waarin U veel kunt lezen over de handenarbeid in al haar aspecten, openen wij onze derde jaargang. Wij hopen dat deze opening ertoe moge bijdragen dat in 1972 door bestuur en leden der VLA gezamelijk de hand aan de ploeg geslagen zal worden ter verdere groei en ontwikkeling van het onderwijs op Aruba. Er zal nog veel hoofd- en handwerk verricht moeten worden zoals onze voorzitter reeds aankondigde in het Kerstnummer.

Dit voor U liggende nummer kwam tot stand door medewerking van de COCOHA, achter welke afkorting de Commissie Coördinatie Handenarbeid schuilgaat. Het is al met al een doorwrocht werkstuk geworden wat wij de lezers van harte aanbevelen, ook degenen die zelf niet direct met handenarbeid op school te maken hebben.

Vervolgens wil ik bij U introduceren mevr. R. Maduro-Oduber, die voor ons de culinaire rubriek gaat verzorgen met speciale Arubaanse gerechten.

Dan ligt er nog een artikel wat ons werd aangeboden met het verzoek tot plaatsing enkele maanden geleden, maar wat tot op heden niet geplaatst kon worden wegens plaatsgebrek (overigens een gebrek dat niet pijnlijk is, maar eerder een teken van blakende gezondheid van ons blad). Dit artikel richt zich op de eerste plaats tot de N.O.-sektieleden.

Speciaal tot de heer Meenhorst richten zich enkele ingezonden stukken, die in ons kerstnummer geen plaats meer konden vinden.

Vooral i.v.m. dit laatste willen wij onze lezers nogmaals erop attent maken dat wij graag kopy hebben, hoe meer hoe liever uiteraard, maar dat wij om financiële redenen gebonden zijn aan een bepaalde omvang van ons blad.

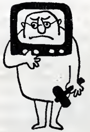
Tenslotte vraag ik uw aandacht voor het nieuwe jasje van **ons blad** en voor de tekeningen waarmede wij onze vaste rubrieken voortaan zullen opfleuren. Onnodig te vermelden dat ook deze tekeningen zijn van de hand van onze vaste tekenaar de heer Strick.

Om technische redenen hebben wij moeten overgaan tot een strenger ons houden aan de inzendddtum. Voortaan zal **alle** kopy op de inzenddatum vóór 7 uur 's avonds moeten zijn ingeleverd bij het redactieadres Rooi Santo 25. Hiervan zullen wij onder geen beding af **kunnen** wijken, uiteraard natuurrampen, stakingen e.d. buiten beschouwing gelaten.

Kopy voor het februarinummer 28 januari voor 7 uur 's avonds op Rooi Santo 25.

Mag ik dan besluiten met het hoofdbestuur, de sektiebesturen, alle leden en verder alle lezers van Vorm van harte mede namens de redactie een voorspoedig en gelukkig 1972 toe te wensen.

Hoofdredacteur

Van het Hoofdbestuur

— In deze eerste maand van het nieuwe jaar de allerbeste wensen van uw hoofdbestuur voor u, uw familie en een leefbare omgeving. Laten wij het ook in bondskringen samen doen dit jaar want ouder dan 1972 is de spreuk: „Eenheid maakt macht", en "Union ta nos forza".

— De al eerder genoemde pedagogisch-didactische commissie — we gaan voortaan spreken van P.D.C. — is compleet. De heren Alberga, Colmus, Sertons en Tjon maken er nu deel van uit, en gaan hun vele ideeën uit werken. Binnenkort horen we daar meer van.

— Er waren rond de jaarwisseling weer enige jubilarissen. Mevr. Kikkert vierde op 22 december haar 18-jarig verblijf op de Prinses Beatrixschool, haar 21 dienstjaren als onderwijzeres en haar afscheid van Aruba.
De Eerwaarde Frères Bonifacius en Servatius vierden hun 25-jarig actief zijn op Aruba in allerlei sektoren van ons onderwijs. Zij willen het graag nog jaren volhouden. Wij wensen en hopen dat ook. Proficiat aan allen en dank, heel veel dank voor alles.

— Op voorstel van de N.O.-sektie heeft ook het hoofdbestuur zich begin december aan de zijde van de Haïtiaanse familie Oreste geschaard, die toen om een verblijfsvergunning in moeilijkheden verkeerde. De VLA zond de gezaghebber op Curaçao een telegram waarin zij op grond van haar statuten protesteerde tegen de a.s. uitzetting. (Aan de familie Oreste werd een verblijfsvergunning van 3 maanden verleend).

— Iets wat belanghebbenden misschien niet weten: Iedere contractant — in tijdelijke dienst op contractbasis — krijgt per 1 januari 1972 26% risicodekking (dus ook wanneer u voor de laatste groep bent uitgekomen). U moet er zelf achterheen gaan en inlichtingen zijn altijd te krijgen bij de voorzitter de heer Croes, Emmastraat 40, tel. 1790.

— Met ingang van 12 november 1971 is er ook een regeling geschapen „Inzake tegemoetkoming in vrachtkosten van een eigen auto bij uitzending naar Aruba". Vertelt uw belangstellende familieleden in Nederland alvast maar: uw auto in de klasse van 1000 tot 1250 kg. wordt op kosten van het Eilandgebied overgebracht naar Aruba.
Na drie jaar ook weer gratis mee terug naar Nederland. De uitrustingskosten, N.A.f. 2000,— (ongehuwd), N.A.f. 3000,— (gehuwd), per minderjarig kind N.A.f. 250,— en overtocht per economy-class KLM voor het hele gezin.

— De lange tijd met een waas omringde terugzendvoorwaarden zijn inmiddels ook bekend gemaakt.
Met ingang van 1 januari 1972 geldt voor de in vaste dienst uitgezonden kracht na tenminste 5 jaar bij terugzending het volgende:

a. Terugzendpremie als tegemoetkoming kosten uitrusting en verandering werkkring zijnde 2½ x maandsalaris.
b. Tegemoetkoming in vrachtkosten (d.i. verpakking, aanlevering, verzekering en zeevracht tot de haven in Nederland) van eigen huisraad tot een maximum van 15 m3 per KNSM van Aruba naar Nederland. Bij geen gebruikmaking van deze volledige tegemoetkoming wordt een premie uitgekeerd van 50% van de kosten voor het niet gebruikte aantal m3.
c. Overtocht van de eigen auto in de klasse 1000-1250 kg. van Aruba naar Nederland.
d. Overtocht van de uitgezonden leerkracht (en zijn gezinsleden)

per economy-class KLM van Aruba naar Nederland of ditzelfde bedrag voor een andere wijze van repatriëren.
Ook hier weer: alle inlichtingen bij de voorzitter.

— I.v.m. de jaarvergadering van de VLA — noteert u alvast?? 24 maart 1972 — nu reeds het rooster van aftreden van het hoofdbestuur: Statutair zullen aftreden de voorzitter de heer Croes en de penningmeester de heer Coffie. De voorzitter stelt zich herkiesbaar. Tegenkandidaten kunnen met tien handtekeningen tot op de vergadering van 24 maart a.s. worden ingediend door leden en sektiebesturen.
— Kijkt u alvast uit naar het februarinummer van Vorm. U moet het bewaren: daarin komen uitnodiging en agenda van het traditionele VLA-gebeuren: de Algemene ledenvergadering.... Tot ziens alvast.

Van de Sekties

Sektie B.B.O.

Jaarvergadering.
Op 20 januari 1972 houdt de sektie haar jaarvergadering in de Bernhardschool te Brazil om 8 uur p.m. Het bestuur rekent op de komst van alle leden van de sektie.

Sektie N.O.

De uitgestelde ledenvergadering vond op 8 december 1971 plaats in de „Mater Dei" Huishoudschool. 12 leden, waaronder de bestuursleden en de kandidaten waren aanwezig. Ook was aanwezig de voorzitter van de VLA de heer Croes..

Er werd o.m. van gedachten gewisseld over de slecht bezochte ledenvergaderingen, wat naar de mening van enkele leden voortkomt uit het feit dat alles geregeld is tegenwoordig. Al te nijpende problemen zijn er niet meer (?) en bovendien worden op diverse scholen nauwe contacten onderhouden met bestuursleden, die desgevraagd tussentijdse informatie verschaffen. Bovendien is „Vorm" er ook nog, dat vooral van de zijde van het hoofdbestuur informatief is. Daarentegen geeft gering gehoor op de vergaderingen weinig moed om je als bestuur voor de leden in te zetten. De drie kandidaten die zich voor een bestuursfunctie beschikbaar hadden gesteld werden allen gekozen. In de vakature van voorzitter kon niet worden voorzien, maar de heer J. Kleinenberg bleek bereid deze functie voorlopig waar te nemen. Het bestuur is nu als volgt samengesteld:

plaatsvervangend voorzitter:	J. Kleinenberg
secretaresse/afgev. hoofdbestuur:	Mevr. T. van Steen-Jansen
penningmeester:	A. Strijker
commissaressen:	Mevr. R. Celaire-Metze
	Mej. Perkins
	Mej. Rovelet

Tijdens de rondvraag vroeg de heer Kleinenberg de aandacht voor het probleem van de Haïtiaanse familie Oreste en deed een beroep op de leden het hoofdbestuur te verzoeken namens de VLA een telegram te zenden aan de gezaghebber van Curaçao om te protesteren tegen de uitwijzing. Op grond van haar statuten gaf het hoofdbestuur dezelfde avond nog gevolg aan dit verzoek.

De moeilijkheden rond de gehuwde onderwijzeres-in-blijde-verwachting kregen de aandacht en de VLA-voorzitter zegde toe in het hoofdbestuur deze zaak weer eens te bekijken.

De vergadering werd besloten met een dankwoord aan en van de scheidende voorzitter.

Vanaf deze plaats wil het sektiebestuur nogmaals haar oprechte dank betuigen aan haar voorzitter van het eerste uur. We hebben er fijne herinneringen aan.

Ingevolge de statuten zal in januari de algemene jaarvergadering van de sektie worden gehouden en wel op maandag 24 januari om 8.30 uur precies in de Mater Dei Huishoudschool te Oranjestad.

AGENDA :

1. Opening
2. Correspondentie
3. Jaarverslag secretaresse
4. Jaarverslag en begroting penningmeester
5. Bestuursmededelingen
6. Pauze
7. Rondvraag
8. Sluiting

Jaarvergadering sektie V.W.O.-HAVO

Vrijdag 21 jan. 1972 om 13.15 uur op het Colegio Arubano.

AGENDA:

1. Opening
2. Mededelingen en Ingekomenstukken
3. Jaarverslag secretaris
4. Jaarverslag penningmeester
5. Begroting 1972
6. Bestuursverkiezing
7. Wat verder ter tafel komt
8. Rondvraag
9. Sluiting

Doel en waarde van het handvaardigheidsonderwijs

Kunst was oorspronkelijk een vorm van magie. Ze was een magisch instrument van de primitieve mens in zijn strijd om het voortbestaan. Ze was geen individuele aktiviteit, maar de sociale aktiviteit bij uitstek. Deze oorspronkelijke magie differentieerde zich in de klassemaatschappij en de rol van de tovenaar werd overgenomen door de kunstenaar, de priester en de wetenschapsman. Zo ontwikkelde de kunst zich naar de halfromantische half-kommerciële bezigheid, die ze heden ten dage nog is, terwijl de kunstenaar ondertussen steeds hoger in zijn ivoren torentje kroop.

Met de industriële revolutie zette zich een ontwikkeling in die de laatste restjes van het middeleeuwse sociale systeem (o.a. het gildewezen) spoedig deed verdwijnen. Het betekende tevens de opkomst van een nieuw publiek (de bourgeoisie) zonder kulturele traditie. De vormgeving van de industriële produktie kwam in handen van de opgeleide fabrikant; de konsument had smaak noch traditie. De funeste gevolgen van deze ontwikkeling waren duidelijk zichtbaar op de wereldtentoonstelling van 1851 te Londen. Als reaktie daarop ontstond in Engeland de „Arts and Crafts movement" met als voornaamste leider William Morris (1834-1896). Hij stelde, dat de kunstenaar weer ontwerper en handwerker moest worden. Zijn grootste dilemma was, dat hij als overtuigd socialist voor het volk wou werken, maar de machine als de grote boosdoener verwierp en teruggreep naar het middeleeuwse handwerk, dat echter voor het volk onbetaalbaar was. In deze tijd ontstaan in heel West-Europa verenigingen ter bevordering van de „kunstzinnige vakmanschap" en instellingen zoals het South-Kensington Museum te Londen (1859) en het Museum für Kunst und Industrie te Wenen (1863). Het is ook in deze tijd, dat de invoering van handenarbeid en tekenen als verplichte vakken op school wordt gepropageerd. De argumentatie luidde overal ongeveer hetzelfde: "Die Erziehung zur Konkurrenzfähigkeit der Kunstproduktion, des Kunstgewerbes und des Handwerks. Erziehung auch der Masse der Käufer durch Stärkung von Empfindung und Selbständigkeit im Geschmack."[1]) Men hoeft zich danook niet te verwonderen, dat vooral „nuttige" handenarbeid gepropageerd werd. Een ander belangrijk gevolg van de industriële revolutie was de vernietiging van de „volkskultuur". De oorspronkelijke volkskultuur is vernietigd en vervangen door wat we zouden kunnen noemen een „popkultuur", of nog beter door een „pop-entertainment", want ook het begrip kultuur is de loop van dit proces verengd.

De volkskultuur wordt naast de traditionele gebondenheid gekenmerkt door kreatieve betrokkenheid van de leden van de gemeenschap; de popkultuur door apatie, massaproduktie en -konsumptie. De volkskultuur wordt gekenmerkt door kreativiteit zonder individualiteit; de popkultuur door individualiteit zonder kreativiteit. Deze ontwikkeling is verder versneld door de grote vlucht die de massakommunikatiemiddelen in deze eeuw hebben genomen. Wat heeft het doel van het handvaardigheidsonderwijs met dit alles te maken? Het antwoord kan eenvoudig zijn: alles! Was het handvaardigheidsonderwijs aanvankelijk utilitaristisch gericht, de waarde moet nu vooral in de bevordering van de kreativiteit gezocht worden.

Een onderwijsdoel is een expliciete formulering van de wijze waarop men verwacht, dat de leerling door het leerproces zal veranderen. Deze gedragswijziging kan liggen op kognitief, affektief of psychomotorisch terrein. Het doel van het handvaardigheidsonderwijs ligt op alle drie terreinen (van het kunnen hanteren van een lijmkwastje tot en met het kunnen waarderen van een kunstwerk).

Het zijn vooral de affektieve aspekten, die in het verleden verwaarloosd zijn. Het is waar, dat er in handleidingen en leerplannen prachtige volzinnen aangewijd worden, maar dan blijft het meestal bij, of ze worden na verloop van tijd toch verwaarloosd.[2])

Ook heeft men zich te weinig bezonnen op de doelstellingen van de kreatieve vakken. De kunstenaar was immers onder invloed van romantische ideeën gedegenereerd tot de a-intellektuele op sandalen lopende baardaap, die als dorpsgek werd getolereerd. De leraar kreatieve vakken kon (en kan) zich op school permiteren daar een slappe aftreksel van te zijn. Hij besefte alleen niet, dat hij daarmee zijn eigen positie ondergroef. (Dit blijkt bijv. duidelijk uit de urentabel van de mammoetwet: de expressievakken zijn, i.t.t. wat velen denken of beweren achteruit gegaan).

Het doel van het handvaardigheidsonderwijs dat men vermeld vindt in de meeste handleidingen, is terug te brengen tot een viertal aspekten:

1. Een kreatief-expressief aspekt
2. Een sociaalpedagogisch aspekt
3. Een technisch konstruktief aspekt
4. Een „tegengif" aspekt.

ad. 1) De meeste handleidingen en leerplannen staan vol kreten als kreativiteit en expressiviteit, zonder dat men deze begrippen tracht te definiëren. Het gevolg is, dat deze begrippen zo vaag blijven dat er nauwelijks mee te werken valt.

ad. 2) en 3) Het zijn vooral deze aspekten die in het verleden benadrukt zijn; het ontwikkelen van een werkhouding, van een arbeidsethos, ontwikkelen van de technische vaardigheid etc. Zoals boven bleek, is dit historisch verklaarbaar.

Helaas is men in de praktijk meestal nog niet veel verder. Zelfs in het Voorstel Leerplan Rijksscholen van 1968[3]) stelt men, dat materiaal-, struktuur-, kleurstudies e.d. bij het tekenen organisch aan de orde kunnen komen, terwijl men bij het vak handenarbeid nog uitgaat van oriëntatie in verschillende materialen.

ad. 4) Dit is het bekende „argument" van de expressievakken als kompensatie voor de intellektuele overlading op school. Boven is al gesteld, dat de waarde van het handvaardigheidsonderwijs momenteel vooral gezocht moet worden in de bevordering van de kreativiteit. Het begrip kreativiteit is langzamerhand een cliché geworden, waar nauwelijks mee te werken valt, tenzij men bereid is het nader te preciseren. Als men over kreativiteit spreekt, bedoelt men meestal de kreatieve aanleg, het kreatief proces, de kreatieve produktiviteit, of een kombinatie van deze drie. In het algemeen kan men zeggen dat kreatief denken of handelen wordt gekenmerkt door een niethabitueel gedrag met oplossingen waarvoor de betreffende persoon geen aangeleerde respons heeft. In de V.S. is onder invloed van de koude oorlog in de vijftiger jaren veel onderzoek op dit terrein verricht (o.a. door Guilford en Löwenfeld). Men kwam daarbij tot een

achttal faktoren die de kreativiteit kenmerken:

1. Fluency: het vermogen om zo snel mogelijk met oplossingen voor de voorgelegde problemen te komen.
2. Flexibility: het vermogen een probleem uit verschillende gezichtspunten te kunnen benaderen; het snel van strategie kunnen veranderen.
3. Orginaliteit: de respons is zeldzaam, ongewoon en scherpzinnig. (Het heeft dus niet alleen betrekking op de zeldzaamheid, maar ook op de kwaliteit van de respons).
4. Elaboration: het kunnen uitbreiden, uitwerken van een plan.
5. Sensivity: de gevoeligheid voor problemen. De kreatieve persoon ziet problemen, mogelijkheden waar anderen aan voorbij lopen.
6. Redefinition: het vermogen een objekt aan te passen aan een nieuw gebruik.
7. Curiosity: de drang tot exploreren, verlangen naar het nieuwe.
8. Serendipity: het vermogen toevallige ontdekkingen te doen terwijl men op zoek is naar iets anders.

Gebleken is ook, dat de school in het algemeen remmend werkt op de kreativiteit.

Het schoolsysteem benadrukt situaties waarin slechts één antwoord mogelijk is (konformiteit). De sankties tegen het falen leiden tot een weerzin tegen het risico's nemen. Bovendien is de invloed van de peer-group op wat sociaal akseptabel gedrag is, erg groot. In onze situatie, waarin wij te maken hebben met een schoolsysteem dat klakkeloos van Nederland is overgenomen (zelfs de mammoet hebben we geslikt!), werkt het nog frustrerender. Wij voeden op tot „klichémannetjes", waarbij we zelfs de kliché's nog van anderen lenen.

Adi Martis

---

[1]) Gert Weber - Kunsterziehung gestern, heute, morgen auch. Otto Maier Verlag, Ravensburg, 1964, blz. 38.

[2]) zie David R. Krathwohl e.a. - Taxonomy of educational objectives, Handbook II: Affective domain. David McKay Company, Inc. New York, 1966, blz. 16 e.v.

[3]) m. Tekenen en handvaardigheid.
Voorstel leerplan Rijksscholen. Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage, 1968.

Commissie coördinatie handvaardigheid Aruba

Het is al weer een jaar geleden — wat gaat de tijd hard — dat enkele enthousiaste handenarbeiders met belangstelling kennis namen van het voornemen van de VLA om een commissie in het leven te roepen, die specifieke problemen rond het handvaardigheidsonderwijs op Aruba zou bestuderen en haar conclusies in eventuele plannen zou uitwerken.

Vertegenwoordigers van elke tak van onderwijs, nauw bij het handvaardigheidsonderwijs betrokken en bekend met de problemen, stelden na de stichtingsbijeenkomst als commissieleden van de COCOHA haar taak voorlopig als volgt samen:

a. Een adviserende en stimulerende taak t.o.v. overheid en schoolbesturen.
b. Een intern coördinerende taak in het onderwijs, waarbij naar een zo groot mogelijke vertikale binding zal worden gestreefd.
c. Een entamerende taak in het onderwijs, waarbij gestreefd zal worden naar een wederzijdse uitwisseling, voorlichting door catalogi en brochures en mogelijk instelling van cursussen.

De commissie stelt zich verder ook ten doel om een eventueel in fasen uit te voeren plan op te stellen en dat ook bij het ten uitvoer leggen te blijven begeleiden.

Het leek de commissie zinvol, allereerst aan te vangen met een zo volledig mogelijke inventarisatie van alles wat t.a.v. handvaardigheid in het onderwijs al of niet aanwezig is en alles wat t.a. daarvan wenselijk wordt geacht. Hiertoe stelde de commissie een enquête-formulier op, dat aan alle scholen werd toegezonden en waarbij zij alle medewerking heeft ondervonden.

De meeste scholen hebben het formulier geretourneerd en getracht een zo juist mogelijk beeld te geven van de situatie voor wat betreft personeelsbezetting, beschikbare ruimte, materialen en gereedschappen.

De Redactie van „Vorm", met belangstelling de COCOHA volgend, bood reeds enige tijd geleden plaatsruimte in het blad aan om de resultaten van de gehouden enquête te publiceren. Door allerlei omstandigheden bleven de gegevens liggen, maar thans gebundeld, zijn wij de redactie zeer erkentelijk, dat zij het eerste nummer van haar volgende jaargang geheel beschikbaar heeft willen stellen, niet alleen om de resultaten bekend te maken, maar ook om de handvaardigheid voor het voetlicht te halen en te belichten in de vele standen, waarin zij op Aruba voorkomt.

Zo treft U naast de resultaten — door verschillende commissieleden per onderwijstak samengevat — enige artikelen aan van de hand van verschillende mensen die de handvaardigheid een warm hart toedragen en ter zake kundig zijn.

Zoals U gedetailleerd in de onderscheiden samenvattingen kunt lezen is een van de grote problemen, de financiën.

Het handvaardigheids-onderwijs geniet in beschikbaar te stellen geldmiddelen een te geringe belangstelling bij de overheid en praktisch alle geënqueteerde scholen noemen het tekort aan financiële middelen een van de belangrijkste redenen waarom de handvaardig-

heid niet voldoende tot haar recht komt. In vele gevallen is geen apart handenarbeidlokaal aanwezig en kan slechts met het grootste organisatietalent in een ander lokaal aan handvaardigheid gedaan worden. De toestand van gereedschappen is op sommige scholen totaal onvoldoende en bedroevend en daarbij nog geheel ontoereikend om deze lessen nog handvaardigheidslessen te noemen.

Praktisch alle samenvatters doen dan ook een dringend beroep op herziening en verbetering van de financiële middelen t.a.v. het handvaardigheidsonderwijs. Te meer nog, daar de belangstelling voor het vak zienderogen stijgt. De enige jaren geleden gestarte voortgezette studie van de handenarbeid (M.O. Handenarbeid) heeft door haar exposities bij tussentijdse examens veel belangstelling gewekt en mogelijkheden aangegeven. De opleidingen voor de L.O.-akte hebben in de loop der jaren veel akte-bezitters aan deze tak van onderwijs toegevoegd. Ook de paedagogische academie neemt door veranderingen in opleiding en examenprogramma een belangrijke plaats in in de ontwikkeling en toenemende belangstelling voor de handvaardigheid.

De interesse is er dus. Het enthousiasme ook. Maar zoals terecht een der ondervraagde scholen opmerkte: „Wil het enthousiasme voor dit vak niet verdwijnen, dan moet er gauw iets gebeuren."

Inderdaad, er staat binnenkort een groep M.O.-Handenarbeidbezitters te popelen om iets te doen, meer te doen dan zij nu al doen. Zij denken aan applicatie-cursussen voor leerkrachten, coördinatie en uitwisseling van ideëen en ervaringen, oprichten van werkgroepen, inrichten van tentoonstellingen enz. enz. Nu nog zijn er enthousiaste volgelingen onder het onderwijzerscorps. Zij doen samen met de COCOHA een dringend beroep op overheid en inspectie om hun enthousiasme niet te bekoelen door geen mogelijkheden te scheppen, hun plannen — en dat zijn er vele — uit te werken. Het Arubaanse kind vraagt U en ons er om.

namens de COCOHA:
Mevr. T. M. T. van Steen-Jansen

SAMENSTELLING COMMISSIE COÖRDINATIE HANDVAARDIGHEID ARUBA

S. Frank, B.O. — A. Martis, HAVO/VWO — F. Meenhorst, BBO/Opl. Kleuterleidsters — Zr. Ludwigis, V.O. — Mevr. T. v. Steen-Jansen, N.O. — J. Strick, APA — P. v. Veen, MAVO/ETAO.

VERSLAG OVER „HANDENARBEID" OP DE KLEUTERSCHOOL

Zoals reeds in het artikel „Expressiemogelijkheden op de Kleuterschool" aangaf, bestaat het „vak" handenarbeid hier niet.

Toch hebben wij verschillend materiaal nodig, dat ons ten dienste staat bij de vrije expressie op onze kleuterscholen.

Dit materiaal is als volgt:

Tekenen en schilderen

Verschillende soorten gekleurd en wit tekenpapier in diverse maten courantpapier voor het schilderen
Reeves-poederverf - ecoline - ecola plakkaatverf - Reeves tempera-

blocks - dikke en dunne kwasten, penselen grove en fijne, voor grove en fijne motoriek.
kleurpotloden - gewone potloden - contépotloden
schilderschortjes
verfpotjes of paletten

Kleiarbeid

natuur- of synthetische klei (speelklei)
kleirollen - kleiplanken - diverse spatels - kleistokjes - kleimesjes - kleibakken - kleistandaards - kleiwagen of pedaalemmer voor het opbergen van natuurklei.

Muziek en zang (Ritmiek)

Verschillende slaginstrumenten o.a.: trommel, tamborijn, bekkens, kleppers, maracca's, triangel, schellenratel, klokkenkrans, indianbells, ritmiekstokjes
platenspeler met goede kinderplaten
diverse zangbundeltjes

Dramatiseren (verbale expressie)

Goede verhaalboeken of tijdschriften die verhalen geven geschikt voor de kleuter.
Opzegversjes
Verkleedmateriaal
Beeldschriftboekjes

Knutselen, papierwerk, naai- en plakwerk, stempelen

kleuterschaartjes - plakkwastjes - plakpotjes - plakpoeder (glutofix) glutex (white glue)
scharen met punt voor het knippen van lapjes
papier om te scheuren - voor als ondergrond voor tafereel
hout - hamers - spijkers
kartonmesjes - kartonscharen - engels karton - prikkarton - gaatjeskarton.
stempelinkt en stempelkussen

Boekenlijst

Kleuters kunnen werken	Jong, L. de; Verhaaff, M.; Cantecleer
Amsteltips	Utrecht.
Papier vouwen	L. J. Veen's Uitgeversmaatschappij A'dam.
Mobiles maken	W. Baehr.
Kerstversieringen	A. Wichtel.
Paasversieringen	R. Sauter.
Knutselen met lucifersdoosjes	A. Wichtel. W. Baehr.
Feestwerkjes 1	Cortel Tine, Vermande en Zonen, IJmuiden
„ 2	idem
Klei en de kleuters	Cortel Tine, Laere, C. van, Nijkamp, W.M.,
Plezier met papier	A. v. Breda
Avontuur met papier	idem
Waardeloos materiaal	S. Schütze
Beeldend werken met jonge kinderen	Tine Cortel, R. Augustyns, Vermande, IJmuiden.

VERSLAG ENQUÊTE COMMISSIE COÖRDINATIE HANDENARBEID

BUITENGEWOON BASISONDERWIJS

Alle vier de scholen voor B.B.O. retourneerden het enquête-formulier. Hieruit zijn de volgende conclusies te trekken:

1. Handvaardigheid blijkt op de scholen voor B.B.O. een grote plaats in te nemen. Voor alle klassen staat handenarbeid op het rooster voor gemiddeld 5½ uur per week en deze lessen worden ook metterdaad gegeven.
2. Drie van de vier scholen beschikken over een specifiek handenarbeidlokaal. De inrichting van deze drie lokalen is redelijk te noemen.
3. Vakleerkrachten voor handenarbeid zijn er niet. Alle lessen worden gegeven door de eigen klasseleerkracht.
   Van de 29 leerkrachten met een volledig rooster zijn vijftien in het bezit van de L.O.-akte handenarbeid, drie niet in het bezit van enige bevoegdheid voor handenarbeid, terwijl de rest de „aantekening" heeft.
   Opvallend is daarom dat 17 leerkrachten belangstelling hebben voor het volgen van een applicatiecursus.
4. Hoewel een juist bedrag per jaar per kind niet opgegeven kan worden bleek wel duidelijk dat een vrij fors deel van het totaalbudget aan handenarbeid besteed wordt. Waarbij echter aangetekend wordt dat voor de aanschaf van noodzakelijke duurdere gereedschappen en materialen geen geld beschikbaar is.
5. De leerlingen dragen niet bij in de materiaalkosten.
6. Waarschijnlijk doordat de vragen 12 en 13 op het formulier verwisseld waren kan geen duidelijk beeld verkregen worden omtrent het programma volgens welk de lessen gegeven worden. Wel beschikken de scholen over diverse methodes en handleidingen. Daarnaast worden erg veel naslagwerken gebruikt.
   Drie van de vier scholen zijn geabonneerd op enkele hobby bladen.
7. De bestelling voor handenarbeid wordt op alle scholen gemaakt door het hoofd der school in overleg met de leerkrachten.
8. Aan alle vier de scholen is een vakleerkracht voor handwerken verbonden.
9. Van een der scholen werd geen opgave gedaan omtrent de aantallen gereedschappen en materialen. Het gemiddelde is dus berekend over drie scholen.
10. Op alle vier de scholen worden de volgende technieken beoefend: Boetseren, papier- en kartonarbeid, vlechten, houtarbeid en stempel- en drukwerk.
    Metaalarbeid en emailleren op twee scholen.
    Leerwerk en sieraden maken op 1 school.
11. Het beschikbare gereedschap is over het algemeen redelijk voldoende. Hetzelfde geldt voor het aanwezige materiaal.
12. Op alle scholen wordt vrij vaak gewerkt met z.g. „waardeloos materiaal".
13. Verschillende andere technieken worden beoefend, zoals: gekleurd zand-werk, foam, terwijl gewerkt wordt met velerlei ma-

teriaal zoals eierschalen, kadushihout, kalabassen, boomwortels. In het algemeen levert „de knoek" een schat van materialen.

14. Op een der scholen wordt door een naburige school voor basisonderwijs eenmaal per week gebruik gemaakt van het handenarbeidlokaal.

15.

Aantal scholen	4	
Aantal klassen	29	
Aantal leerlingen	461	
Aantal leerkrachten	29	29 met volledig rooster 6 met gedeeltelijk rooster (w.o. 4 vakleerkrachten handwerken)

EIND-CONCLUSIE :

We mogen vaststellen dat de belangstelling voor het vak handenarbeid op de scholen voor B.B.O. goed is terwijl men het vak ook daadwerkelijk zeer ruim geeft. De meeste technieken worden regelmatig beoefend waardoor van afwisseling zeer zeker sprake is.

De hoeveelheid materialen en gereedschappen is zeer redelijk. We moeten immers ook bedenken dat de opgave gedaan werd op een moment dat het grootste gedeelte van het schooljaar reeds om was.

Een L.O.-bevoegdheid is voor een leerkracht bij het B.B.O. zeer zeker een noodzaak. Toch steekt een aantal van 15 L.O.-akten op een totaal van 29 leerkrachten zeer gunstig af als we dit vergelijken met andere takken van onderwijs. Als we daarnaast zien dat 17 leerkrachten belangstelling tonen voor een applicatiecursus dan mogen we vaststellen dat de belangstelling voor het vak handenarbeid op de scholen voor B.B.O. groot is.

Een opvallend tekort is het ontbreken van een handenarbeidlokaal op een der vier scholen.

F. Meenhorst

Handvaardigheid bij het Nijverheidsonderwijs

Van de acht scholen die tesamen het Nijverheidsonderwijs op Aruba uitmaken werden door zes scholen de enquête-formulieren teruggezonden, terwijl één technische school meende niet aan de enquête te kunnen meedoen, daar op die school handvaardigheid

niet als vrij expressief vak op de lesrooster voorkomt.

Onder de inzendingen was het gehele nijverheidsonderwijs voor meisjes vertegenwoordigd, dat ook t.a.v. handvaardigheid verschillen vertoont met het technisch onderwijs.

Op alle N.O.-scholen voor meisjes wordt handvaardigheid gegeven in alle leerjaren, met uitzondering van de naaistersopleiding. Er wordt per week 2 x 45 minuten aan besteed.

Op alle scholen worden de lessen gegeven door vakleerkrachten, welke volgens hun bevoegdheden te onderscheiden zijn in:

a. 13 bezitters van de aantekening Handenarbeid
b. 8 bezitters van de L.O.-akte Handenarbeid
c. 6 studerenden daarvoor en
d. 2 in het bezit van de akte N-20

Acht leerkrachten gaven op belangstelling te hebben voor een applicatiecursus handvaardigheid.

Alle N.O.-scholen voor meisjes beschikken hiernaast over leerkrachten voor handwerken.

Moge bovenstaande optimistisch klinken, minder rooskleurig is het gesteld met het aantal aanwezige handenarbeidlokalen. Slechts twee scholen blijken te beschikken over een specifiek handenarbeidlokaal en op vier scholen wordt in combinatie met andere vakken, vaak naaien of handwerken, een lokaal voor handenarbeid gebruikt.

De leerlingen dragen niet bij in de materiaal-kosten, toch kan gemiddeld van f. 5,— tot f. 10,— per leerling per jaar aan handenarbeid besteed worden.

Op de helft van het aantal scholen wordt volgens een programma gewerkt en is literatuur, omvattende abonnementen op hobbybladen en handleidingen voor bepaalde technieken, aanwezig.

De bestellingen worden meestal door de leerkrachten handvaardigheid in samenwerking met de directie opgemaakt.

Wanneer we de regelmatig beoefende technieken bezien, blijkt op alle scholen houtarbeid (6x), papier- en kartonarbeid (5x), vlechten (5x), en stempel- en drukwerk (4x) hoog genoteerd te staan. Daarnaast wordt op twee scholen geboetseerd en metaalarbeid beoefend en op drie scholen met leer gewerkt en sieraden gemaakt. Op een school wordt ook geëmailleerd. Hierbij moet worden opgemerkt dat op één school alle genoemde technieken aan de orde komen en op één school slechts twee (hout- en metaalarbeid). Daar waar de technieken worden gegeven, is voldoende gereedschap en materiaal aanwezig.

Naast de genoemde technieken komen aan de orde: werken met vormtouw, plasticfolie en cocosnoot, spatwerk, mozaiek, applicatie macramé, draadwikkelen, vormen en gieten. Ook wordt veel gewerkt met waardeloos materiaal.

De N.O.-scholen voor meisjes menen een representatief beeld van de situatie op hun scholen gegeven te hebben. Dit kon niet gezegd worden door de technische school, die in haar handvaardigheidslessen (alleen in het eerste leerjaar) een soepele overgang naar gericht technisch onderwijs beoogt.

Ofschoon bij het nijverheidsonderwijs de situatie t.a.v. de handvaardigheid niet ongunstig genoemd kan worden, werd door 50% van de inzenders opgemerkt, dat door weinig financiële middelen een beperking aan de handvaardigheidslessen werd opgelegd, die de

leerlingen niet alleen een stuk vorming en plezier onthoudt, maar ook het enthousiasme bij de leerkrachten vermindert. Vooral de „duurdere" technieken zoals sieraden maken, kunnen door de hoge prijzen van materialen en gereedschappen niet in het programma worden opgenomen.

De conclusie waar wij het allen — ook buiten het N.O. — roerend mee eens kunnen zijn, werd door een der scholen als volgt verwoord: „Er zou voor het vak handenarbeid, dat voor ons schooltype zo belangrijk geacht wordt (en ook is) jaarlijks een bedrag beschikbaar gesteld dienen te worden. Tot op heden wordt er niets gegeven.

Het bedrag, dat jaarlijks gegeven wordt voor leermiddelen, is al meer dan 10 jaar niet meer aangepast. Wil het enthousiasme voor dit vak dat er momenteel is) niet verdwijnen, dan moet er wel gauw iets gaan gebeuren."

T. v. Steen-Jansen

Handvaardigkeid op ETAO/MAVO

Handvaardigheid prijkt bij alle aan de enquête meegewerkte scholen op het lesrooster. Bij ETAO voor alle klassen, bij MAVO als regel in de eerste twee leerjaren en bij driekwart van de scholen ook in het derde leerjaar. (Bij MAVO hadden wij ten tijden van de enquête nog niet te maken met MAVO-4 klassen).

De vlag dekt de lading echter niet want op enkele scholen blijft het bij prijken op de rooster. Hierbij dient opgemerkt te worden dat de handwerklessen aan meisjes wel overal gegeven worden vooral omdat hiervoor bevoegde leerkrachten beschikbaar zijn. Dit laatste kan van Handvaardigheid niet gezegd worden.

55 leerkrachten zijn in het bezit van de aantekening

21 leerkrachten hebben de L.O.-akte.

Dat zou voor zo'n 10 MAVO-scholen voldoende zijn als de aktebezitters „eerlijk" over de scholen verdeeld waren, maar dat is niet het geval. Twee scholen beschikken niet over L.O.-bezitters.

Uit de enquête blijkt dat zich slechts één leerkracht prepareerde op de L.O.-akte. En van alle 92 leerkrachten geven er vier op wel belangstelling te hebben voor een applicatiecursus. (Mogelijk dat deze vier een oude akte of aantekening bezitten en zich willen „moderniseren.")

Alle mensen die handvaardigheid geven beschikken samen over één (1) specifiek daartoe ingericht lokaal. Op twee scholen maakt men min of meer van de nood een deugd door het tekenlokaal voor Handvaardigheid te gebruiken en er wordt ook nog een oude barak

gebruikt bij een ETAO-school. Op de andere scholen wordt handvaardigheid gepleegd in lokalen die ook voor andere vakken gebruikt moeten worden. Problemen t.a.v. het opbergen van gereedschappen en materialen welke zich in deze situatie normaliter zouden moeten voordoen bestaan nauwelijks daar men in de meeste gevallen over minder dan het hoognodige beschikt.

De in de enquête genoemde technieken komen met uitzondering van „sieraden maken" allemaal aan bod, maar er is geen school waar ze alle beoefend worden. Papier/karton: 3 scholen, boetseren: 1 school, vlechten: 2, leerwerk: 1, hout: 2 (en 1 in geringe mate), metaal: 2, emailleren: 1, stempel- en drukwerk: 2.

Zelfs voor een eenvoudig onderdeel als papier/karton bezitten de meeste scholen niet de benodigde gereedschappen. Wat te denken van de school met ruim 300 leerlingen en zes scharen? Toch altijd nog 6 scharen meer dan op een andere MAVO met bijna 400 leerlingen. Misschien kunnen die eens gaan praten met de school met 150 scharen.

Het werken met waardeloos materiaal vormt de hoofdschotel van handvaardigheidsonderwijs op onze MAVO's. En dat houdt niets minderwaardigs in, want de vindingrijkheid viert vaak hoogtij.

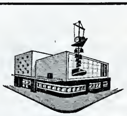
De conclusie dat een en ander rechtstreeks verband hout met een krap budget lijkt ons niet al te gewaagd. Globaal berekend is er gemiddeld een bedrag van f. 2,25 per leerling per jaar beschikbaar voor de aanschaf van materialen en gereedschappen. Dit varieert per school van f. 8,— tot f. 0,50. Als regel bepalen de leerkrachten handvaardigheid al of niet in overleg met hun directeur/trice hoe het geld besteed wordt. De suggestie van twee MAVO-collega's om d.m.v. centrale bestellingen het weinige beschikbare geld effektiever te besteden lijkt ons de moeite van het overwegen waard. Een andere collega stelt voor het gouvernement te bewegen een basisinrichting (desnoods voor een of twee technieken per jaar) beschikbaar te stellen. Te meer daar handvaardigheid op onze MAVO's nog in de kinderschoenen staat en men vanaf de grond een complete uitrusting moet opbouwen. Op de nu gangbare manier een jaaaaaaarenlange geschiedenis. Om over vernieuwing nog maar niet te spreken.

Over de utopie „elke MAVO een echt handenarbeidlokaal met alles drop, dran en drin" zullen we het in dit verband niet hebben.

Wel nog een tweetal opmerkingen:

Hoewel de enquête een aardig tijdje geleden werd gehouden wagen wij het te betwijfelen of de inmiddels opgetreden wijzigingen in de situatie het totaalbeeld dermate gunstig hebben veranderd dat aan bovenstaande alle grond werd ontnomen.

Of en zo ja in hoeverre er bij het Departement van Onderwijs plan-

nen bestaan om, evenals in Nederland, bij wijze van proef de expressievakken in het examenpakket op te nemen (op enkele daartoe aangewezen MAVO's) weten wij niet. Of wachten wij op de uitkomst van dat Nederlandse experiment om daarna aldus te handelen? Waarom wagen wij zelf niet zo'n experiment? Uit vrees voor een mogelijk andere uitkomst dan in het Mammoet-Moederland? En wat dan nog?

Peer (P. van Veen)

Handenarbeid op de Pedag. Akademie (en Slotontboezeming)

Sinds de naam van de kweekschool gewijzigd werd in Pedagogische Akademie, is er met het handenarbeidonderwijs ook heel wat veranderd. Niet alleen werd de naam 'handenarbeid' gewijzigd in 'handvaardigheid', ook het examenprogramma werd totaal anders. Het oude programma kende splitsing in onderdelen, men deed examen in diverse technieken (houtarbeid, papier, karton, boetseren, toegepast werkstuk enz.) maar nu is dat aantal teruggebracht en ligt het accent veel meer op de didaktiek.

Het examenprogramma zoals dat vermeld staat in Staatsblad 358 ziet er als volgt uit:

Handvaardigheid

De kandidaat kiest programma A of B.

Programma A:

I. Praktisch gedeelte

a. Het uitwerken van één of meer opgaven, waarbij bepalend moet zijn de gerichtheid op de lessen in de basisschool. Deze opgaven omvatten:

het uitwerken van één of meer opgaven op het terrein van de vlakke en/of ruimtelijke werkvormen, waarbij van een gegeven onderwerp een uitvoering in een voorgeschreven materiaal gevraagd kan worden en/of het uitwerken van één of meer opgaven op het terrein van de toegepaste handvaardigheid, waarbij de kandidaat vrij is in de keuze van het materiaal;

b. Boetseren: het maken van een werkstuk, door de kandidaat te kiezen uit ten minste drie opgaven.

c. Papierarbeid: het maken van een werkstuk, door de kandidaat te kiezen uit ten minste drie opgaven, waarbij de kandidaat vrij is in de keuze van een vlakke of ruimtelijke verwerking.

II. Theoretisch gedeelte

Beginselen en werkwijzen van de vakdidaktiek en -methodiek; kennis van materialen en gereedschappen voor de werkvormen die in de basisschool beoefend kunnen worden.

Programma B

I. Praktisch gedeelte

a. Het uitwerken van één of meer opgaven, waarbij bepalend moet zijn de gerichtheid op de lessen in de basischool. Deze opgaven worden gekozen uit de volgende werkvormen: papierarbeid (vlakke of ruimtelijke verwerking), boetseren en het vormen van verschillende materialen. Voor een opgave in één van deze werkvormen krijgt de kandidaat de keuze uit ten minste drie opdrachten;

b. de uitvoering van één van de technieken die stoffen versieren, waarbij de kandidaat kan kiezen uit twee opgaven;

c. de uitvoering van één van de technieken die stoffen doen ontstaan, waarbij de kandidaat kan kiezen uit twee opgaven.

II. Theoretisch gedeelte

Beginselen en werkwijzen van de vakdidactiek en -methodiek, kennis van materialen, hulpmiddelen en gereedschappen voor de werkvormen die in de basisscholen beoefend kunnen worden.

Er is dus onderscheid tussen A- en B-gedeelte (niet meer in handwerken voor meisjes en handvaardigheid voor jongens). Over het algemeen kiezen meisjes B, omdat daar gesproken wordt van „stoffen laten ontstaan (weven b.v.) en stoffen versieren". Er bestaat echter geen enkel bezwaar als jongens het B-programma zouden kiezen.

Let wel de aantekeningen zoals die vroeger bestonden, r voor handenarbeid en k voor vrouwelijke handwerken, zijn afgeschaft. Tevens worden geen vrijstellingen meer gegeven voor de akte l.o. handenarbeid, wanneer iemand in het bezit is van het kweekschoolgedeelte.

Wat verstaat men nu onder — het uitwerken van één of meer opgaven, waarbij bepalend moet zijn de gerichtheid op de lessen in de basisschool? — Om enkele voorbeelden te noemen zoals die aan de kandidaat gesteld zoude kunnen worden:

In de derde klas van de lagere school moet u een les in handvaardigheid geven met stroken wit papier. Werk een aantal mogelijkheden uit voor deze klas en met dit materiaal (eventueel met schetsjes) en maak zelf één of meer modellen met gebruikmaking van deze stroken.

óf Voor Kerstmis moeten versieringen gemaakt worden in de eerste klas van de basisschool. Maak een drietal werkstukjes, die in deze klas mogelijk zijn. Keuze materiaal vrij. Andere mogelijkheden mogen desgewenst omschreven worden.

Het programma laat door de redaktie een grote mate van vrijheid. De eigen vaardigheid speelt wellicht een kleinere rol dan voorheen maar ook bij het uitwerken van opgaven als hierboven zal behalve de didaktische creativiteit, ook de wijze waarop een werkstuk is uitgevoerd zeker bij de beoordeling betrokken worden. Indien de kandidaat het nodig vindt kan schriftelijk een toelichting, eventueel van verdere uitwerking, een andere oplossing, enz. worden gegeven. Een dergelijke toelichting dient in de waardering betrokken te worden. Ad a. kunnen ook opgaven naar voren komen waarbij de dienende funktie van handvaardigheid t.o.v. de andere vakken tot uitdrukking komt.

Bij rekenen gaat het over inhoudsmaten. Kunt u het begrip kubieke duidelijk maken? Model met eventuele omschrijving.

óf Met gebruikmaking van eenvoudig materiaal-doosjes, blokjes, stokjes enz. moet een model gemaakt worden om een verkeerssituatie te verduidelijken. Maak zo'n model en beschrijf hoe u dit gebruiken in de vierde klas van de basisschool.

Ik geloof wel te mogen zeggen dat dit onderdeel aansluit bij de praktijk van het lesgeven en daarom uiterst belangrijk is.

Uit deze examenregeling volgt niet dat er cp de pedagogische akademie geen plaats meer zou zijn voor andere technieken. Integendeel, hoe meer men kennis neemt van verschillende technieken, hoe beter het voor een aanstaand onderwijzer(es) is. Maar ook onze middelen zijn beperkt!

Toch mag ik hier even wijzen op een misvatting die er bij sommige

collega's m.b.t. die 'veel ruimere bestelling van de A.P.A.' heerst. Bij het hospiteren komt het herhaaldelijk voor dat de hospitant ook een handvaardigheidsles moet geven. Maar nu doet zich het probleem voor dat hij (of zij) zelf voor materiaal en gereedschap moet zorgen. De betrokken school heeft hoegenaamd niets. Wanneer het echt niet anders kan proberen we daar een mouw aan te passen, maar dit is een uiterst vervelende zaak.

Iedere leerling betaalt **zelf** fl. 25,— per jaar aan handvaardigheid. D.w.z. geld voor materiaal dat hij **zelf** verbruikt. Als er van dat geld een gedeelte gereserveerd zou moeten worden om basisscholen te bevoorraden, dan is dat op de eerste plaats niet mogelijk en op de tweede plaats onrechtvaardig t.o.v. de leerlingen die op 'ruim voorzien' scholen hospiteren.

Hoewel ik de handvaardigheid een warm hart toedraag en ik niets liever zou zien dat dit vak door de overheid op waarde werd geschat zodat de subsidiëring een flink stuk hoger zou worden, vraag ik me toch af of het niet beter was het vak op enkele scholen van het rooster af te voeren. Als ik hoor en op de enquête-formulieren zie, hoe er gepiekerd en gescharreld moet worden om met extraatjes, geld uit Pepsipotje, bijdragen van de ouders, zakgeld van de leerkracht, dit vak voor de ondergang te behoeden, dan geloof ik dat het beter was hiermee te stoppen. Hoe edelmoedig al deze pogingen zijn, het moet niet nodig zijn. Een gulden per leerling per jaar, wil zeggen: één potje lijm en één doosje krijt, mits men dat tenminste in Nederland bestelt. .

Een doorn in het oog van de plaatselijke leveranciers. Maar wat wilt u? Je moet je dubbeltje nu eenmaal tienmaal omdraaien voordat je het uitgeeft. Op die manier neemt geen enkele plaatselijke zaak een voorraad. En ik geef ze groot gelijk, daar is geen droog brood aan te verdienen.

En als we dan ons bestellinkje komen afhalen op het postkantoor, dan betalen we ook nog invoerrechten......

Dat kan er dan ook nog wel van af.

J. Strick

Expressiemogelijkheden op de Kleuterschool

Het vak „handenarbeid" komt in het werkschema van de kleuterschool niet voor. Heel het program van activiteiten is doortrokken van expressiemogelijkheden, waarin de kleuters zich totaal kunnen uitleven. Bij dit spontane spel in de kleuterjaren voedt het kind zich zelf op tot een harmonische persoonlijkheid en wordt tevens zijn totale ontwikkeling bevordert.

Aan de kleuterleidster is dus de taak toegewezen, het kind te observeren in zijn spel wanneer het in groepjes of alleen werkt. Zien waar de belangstelling naar uitgaat en het spelmateriaal geven, dat aan deze behoeften voldoet en verder stimuleert. Toch wordt een bepaald soort materiaal niet gegeven om uitsluitend één functie tot ontwikkeling te brengen; het kind is een totaliteit, ook in zijn spel, met al zijn facetten.

Daarom moeten er een groot aantal mogelijkheden aanwezig zijn, om deze ontwikkeling succesvol te maken.

Het materiaal dat leidt tot vrije expressie kan men onderverdelen in: boetseren, tekenen, schilderen, muziekbeoefening door zang, ritmiek en luisteren, dramatiseren van vertellingen, constructie met knutselmateriaal, werken met naald en draad en gekleurde wol, lapjes of papier.

Wat een vreugde wordt er niet beleefd bij het boetseren en aan de water- en zandtafel! Het gemakkelijk kneedbare materiaal, zoals goede natuur- of symthetische klei heeft voor het jonge kind een grote aantrekkingskracht. Door het kneden, knijpen, slaan, in elkaar drukken, weer stuk maken, stokjes in de klei steken en uithalen, experimenteert het kind en ontwikkelt door deze motoriek zijn vingervaardigheid, wat een voorwaarde is om iets te kunnen „scheppen". De manier van werken van een jonge en een oudste kleuter is dan ook zeer verschillend. Deze laatste kan door een stimulerende leiding van de leidster komen tot het opbouwen van een of ander werkstukje, is meer en langer geconcentreerd en leert zodoende te werken naar een eindvorm. Bij het jonge kind vormt het spelelement de hoofdtoon en niet het eindresultaat. Oudere kleuters weten al wat ze willen maken en hebben hiervan een globaal beeld. De opdrachten van de leidster moeten dus altijd aangepast zijn aan het kinderniveau en ook uitvoerbaar.

Eenvoudige technieken worden aangeleerd, zoals, van een bal, door indrukken van de duimen, potjes of bakjes maken, iets op bouwen op een platgedrukte bal door middel van ringen of wormen, reliefs maken van tegels, waarop kleine voorstellingen van uitgesneden of gerolde stukjes klei worden opgelegd.

Ook leren de kleuters omgaan met kleirollen, spatels en kleimesjes en op welke wijze zij hiermee versieringen op of aan hun werkstukjes kunnen aanbrengen.

Water en zand staan in de gunst bij onze kleuters. Hier krijgen ze gelegenheid de eigenschappen ervan te onderzoeken. Het kind gebruikt hij het spelen met water alle soorten flesjes en bakjes om te vullen en uit te gieten, zeefjes om te sproeien en stukjes hout of kurk om te laten drijven. Op nerveuze kinderen heeft het water een kalmerende invloed. Van expressie en experiment krijgt het spel een meer verstandelijk karakter. Ze krijgen oog voor inhoud en getal n.l. hoeveel flesjes of bekers ze nodig hebben om een teiltje te vullen. Van experiment kunnen ze tot constructie komen door met slangetjes of buisjes z.g. „waterleidingen" aan te leggen. Ook de combinatie water en zand is een grote aantrekkelijkheid! Zal het jonge kind graag „modderen", de oudste kleuter komt hier tot constructief werken o.a. bruggen, tunnels, etc. en wanneer hier ook het wereldspel wordt ingeschakeld, wordt het zand een volkomen expressiemateriaal. Er ontstaan hele dorpen met omgeving! Met bloemen, schelpen en steentjes op de juiste wijze te gebruiken kan het kind komen tot ethische resultaten. Hier speelt de tactische leiding van de leidster een grote rol. Zonder zich te mengen in het spel van de kinderen, verschaft zij hen van het nodige materiaal en laat de kleuters zelf hun problemen oplossen en hun eigen vorm kiezen.

De waarde van het tekenen en schilderen kan voor de vrije expressie nooit hoog genoeg geschat worden. Een kleine stimulans van de leidster opent voor de kleuters weer andere perspectieven met betrekking tot het onderwerp wat ze willen uitbeelden. De kin-

deren kunnen nooit voldoende mogelijkheden hiervoor hebben; o.a. contépotlood, kleurpotloden, wasco, pastel, ecoline, dikke verf met grove en dunne kwasten, fijnere penselen, houtskool en bordkrijt. De technieken die bij het gebruik hiervan worden aangeleerd kunnen leiden tot verrassende resultaten.

Het verven is daarom zo geliefd bij de kleuters om de grote bewegingen die ze hier kunnen maken, die bevrijdend werken. In het begin smeert het kind veel kleuren over elkaar zonder iets concreets weer te geven. Wanneer het echter voldoende ervaring heeft opgedaan met de verf, gaat het dit als uitbeeldingsmiddel gebruiken. Daarom mag het papieroppervlak niet te klein zijn en op kleuterhoogte worden opgehangen. Het naast elkander hangen van grote vellen papier op het verfbord, bevordert het onderling contact en is een voorbereiding op een groepsschilderwerk. Ook kan men op de grond een plaats inrichten waar de kinderen met verf kunnen werken.

Het zou gezien de grote waarde, die wij aan de expressie in zijn verschillende vormen toekennen ook wenselijk zijn, onze kleuters te activeren tot het spontane zingen. Soms zijn er kinderen, die, tijdens hun werken zich uiten in zelfgemaakte liedjes. De deelname aan de muziek bestaat uit: luisteren en het tegelijkertijd maken van de bewegingen. Het ritme is daarom het belangrijkste deel van het lied en bij de ontwikkeling van de muzikale aanleg, moeten wij hiermee rekening houden. Juist door de bewegingen beleeft de kleuter de muziek als een totaliteit. Zang en spel gaan dan ook meestal samen op onze kleuterscholen. Door het gebruik van verschillende slaginstrumenten zoals: tamborijn, trommel, triangel, schellenratel, handvat met klokjes, kleppers, maracca's, indianbells kunnen de sleutels experimenteren met de verschillende klanken. In de ritmiekles leert het kind op de eerste plaats luisteren naar geluiden uit de omgeving en muziek, terwijl er ook oefeningen worden gegeven in het herkennen, beleven en toepassen hiervan. Ook de muzikale uitbeelding van een verhaal krijgt van tijd tot tijd een plaats in onze muzikale vorming. Hier vormt de improvisatie wel een hoogtepunt.

Een andere vorm van een verhaal uitbeelden vinden wij in het dramatiseren, waarbij de kleuters actief betrokken zijn, door het verhaal of versje te laten spelen. Ze proberen de persoon of figuur uit te beelden, die hen het meest boeit. Door wat verkleedmateriaal geeft het dramatiseren een grote vreugde; ze mogen en zijn iemand anders en dat is juist zo boeiend, waarbij zij zich al spelend, leren uitdrukken.

Het werken met knutselmateriaal, geeft, vooral aan de oudste kleuter eindeloze mogelijkheden om zijn bezigheidsdrang te voldoen. Alle mogelijke soorten dozen en doosjes, rollen, dopjes etc. kunnen hem in staat stellen zelf iets te construeren, waarbij de leiding van de leidster bij technische moeilijkheden onontbeeerlijk is. Werken met knutselmateriaal is intelligent-opbouwend bezig zijn, waaraan oudere kleuters grote vreugde beleven.

Ook het timmeren, waarbij spijkers in een niet al te zachte plank worden geslagen hoort tot het knutselen. Het vraagt van de kleuter wel een goede oog-hand-coördinatie.

Werken met naald en draad op speciaal daarvoor in de handel gebracht gaatjeskarton, kan het uitbeelden stimuleren en het esthetisch gevoel ontwikkelen, terwijl ook het naaien of plakken van lapjes op

elkaar het kind veel plezier geeft. Ook kan met opgeplakte lapjes een of ander verhaaltje worden uitgebeeld of een actuele gebeurtenis. Dit laatste kan ook gebeuren door papier scheuren, waarbij het kind vrij zijn fantasie kan laten werken. De gescheurde randen van de figuren geven aan het geheel een bijzonder cachet.

Evenzo kunnen met gekleurde draden wol op te plakken verschillende figuren en vormen worden gemaakt.

Als laatste techniek zou ik nog even de aandacht willen vestigen op het stempelen. Niet de pasklaar gekochte, maar de eigengemaakte stempels worden door de kleuters het meest gewaardeerd. Doorgesneden aardappels of opgeplakte stukjes rubber van een oude fiets- of autobinnenband doen het goed. Eenmaal de techniek te pakken en de kleuter kan zich naar hartelust uitleven in het stempelen op stof of papier.

Zo heeft de kleuterschool een waardevolle taak om het jonge kind te brengen tot vrije expressie en het hierbij de helpende hand te bieden.

Zr. Ludwigis

Ingezonden stukken

Vervolg op een sprookje ....

Er zijn wel eens „meestertjes met de leiding belast", die — zij voelen zich dan achtergesteld — productief een projectief stukje schrijven, waaruit weer eens te meer blijkt, dat het toch de broodkruimels zijn, die het meest steken.

Het laatste is overigens goed te begrijpen. Zeker van een macamba, want wie kan zich nu nog nijdiger maken dan een „Hollander" die zich in zijn...... „portemonnaire gepakt" voelt en daardoor zijn spaarvarken niet tot berstens toe gevuld kan krijgen. Stel je even voor zeg!! Dat er dan met een onduidelijke vinger naar een aantal „vette villers" gewezen wordt, is iets waar minder problemen mee blijken te bestaan. Je wordt tenslotte als „meestertje met de leiding belast" betaald (nou, ja) om de zaken te zien en dus zie je onmiddellijk: het ophouden van een goedkope image; het hier en daar trappen uitdelen; het met lege kreten gooien; het wel willen werken, maar vooral niet te hard. En dat van mensen die je niet of nauwelijks hebt ontmoet. Dat is nog eens „kunnen kijken".

Toch komt er een moment, waarop je jezelf realiseert, dat je het ook als „meestertje met de leiding belast" niet altijd zó goed ziet. Je probeert de zaak alsnog wat te vergulden met een: „Ach, er zijn er misschien ook wel die hun best doen, maar toch...."

Nu ben ik maar een vakantieganger, dus heb ik verkeerde gedachten gekregen, maar ik vind dat zo iemand, die hier natuurlijk zelf met niets dan idealisme in zijn zakken is gekomen, tijd genoeg heeft gehad om zijn zaken behoorlijk te regelen. Als hij zich daarbij de builen op het hoofd gelopen heeft, mag hij best uithuilen, maar daarvoor moeten betere plaatsen te vinden zijn, dan bij een stel onschuldige toeristen.

Dag „Meestertje met de enz."

Kom eens op vakantie.

P.S. Sarcastisch? Onvriendelijk? Hard? Misschien, bedenk echter dat het zelfs op Aruba niet elke dag vakantieweer is.

H. v. Egdom

Commentaar op: „Er was eens ...."

Het valt niet te ontkennen dat uit het stuk van de heer Meenhorst botweg een stuk jaloerse minachting te bespeuren valt t.a.v. zijn nieuwe „collega's". Gesteld natuurlijk, dat hij de mensen die hij bedoelt als collega's beschouwt. Van de andere kant zou men zich af kunnen vragen of deze kortverbanders — na het lezen van het stuk — de heer Meenhorst nog als collega beschouwen. Is het niet zo, dat men als collega samenwerkt en samen probeert er wat van te maken? Wat met dit stuk wordt bereikt is een levensgrote kloof tussen de heer Meenhorst — en niet „dat stelletje halfgare oudgedienden" waar over wordt gesproken — en de kortverbanders.

Wat door de heer Meenhorst wordt beweerd is in de meeste gevallen pertinent niet waar. Bovendien zijn er onder deze kortverbanders nog eens twee of drie groepen, die op totaal verschillende voor-

waarden zijn uitgekomen. De heer Meenhorst had zich beter moeten laten informeren. Het geschrevene is in sterke mate generaliserend en dat is iets waar we ons voor moeten hoeden als wij ergens tegenaan willen schoppen. En als wij ergens tegenaan willen schoppen dan moeten wij toch zeker zorgen dat wij de juiste schenen uitzoeken. Ik heb dat door een collega van mij — ook een kortverbander — in een goede vergelijking horen uitdrukken: de heer Meenhorst is de man die zijn uiterste best doet om de trein te halen, hem vlak voor zijn neus ziet vertrekken en dan vreselijk gepikeerd raakt over alle mensen die in de trein zitten.

Daar komt nog bij dat de heer Meenhorst zich inlaat met het privéleven van de mensen waar hij het over heeft. En dat is iets waar niemand zich over uit dient te laten in het openbaar, laat staan een blad als „Vorm" daarvoor meent te moeten gebruiken.

En tot slot even tussen haakjes mijnheer Meenhorst, zolang wij iedere maand het grootste gedeelte van ons salaris moeten besteden aan afbetalen wegens noodzakelijk gemaakte kosten, valt het met die dikke portemonnaie beslist wel mee, vindt u ook niet?

Namens een aantal kortverbanders,
L. Liesting

Waarde collega Meenhorst,

Dat stuk van je in „Vorm", „Er was eens. . . ." was mij uit het hart gegrepen. Ik heb het onmiddellijk aan mijn vrouw laten lezen die bij iedere regel instemmender knikte en aan het eind zei: „Hoe kan iemand het zo raak en toch zo fijntjes zeggen? En die stijl!" Wij dachten meteen: Ook die is hier in de vijftiger jaren uit idealisme gekomen, in alle onzekerheid over huis en haard, over werk en woning. (Nu ik dit zo schrijf denk ik aan jouw voortreffelijke alliteratie van het wroeten en wriemelen in de zevende regel). Natuurlijk ben jij ook uit die tijd van onbetaalde kuubs, lage salarissen, geen tropenrooster en die zes-maand-verloven die je handen vol geld kosten. Goed beschouwd waren wij pioniers, werkers van het eerste uur, want alle kastanjes lagen nog in het vuur. (Weer merk ik hoe literair inspirerend jouw rijm „koudgetrouwd'-' in regel vier werkt). Maar een voor een hebben wij ze er uit gehaald, die kastanjes. En wie van ons was bang zijn handen te branden?

Neem nou zo'n nieuwe onderwijzer. Jij noemt hem een schoolmeestertje, inderdaad een wat cynisch diminutief, maar toch juist, want wat is zo'n jongen anders dan een kakelverse onderwijzer met een akte waarvan de inkt nog nat is, een pacifistje, zonder de militaire scholing die van zo'n knaap een kerel maakt.

Wij hebben er dit jaar ook een paar gekregen, onder andere een in de sektie. Ik zag het al direct toen ik mij aan hem voorstelde: zo'n Ho-Tsji-Minh-type. Hij bracht zijn vrouw mee voor zestien uur. (Je begrijpt, twéé spaarvarkentjes). En jawel hoor, al tijdens de eerste sektievergadering opmerkingen over boeken die verouderd zouden zijn, rapporten die te vroeg verschenen en onderwijsvernieuwingen. En laat ik hem nou gisteren tegenkomen vermomd als toerist, alsof hij zo uit jouw verhaal was weggelopen: blote benen, T-shirt en groot fototoestel, plaatjes schietend van zijn vakantie-eiland.

Wat je naschrift betreft, natuurlijk, je bent cynisch en vlijmscherp;

onwillekeurig gingen mijn gedachten naar W. F. Hermans: „Mandarijnen op zwavelzuur". Maar kat je zegt is waar. Wij voelen ons achtergesteld zoals jij het nog zo vriendelijk uitdrukt. Genoeg hierover, wij zijn een minderheid geworden, maar wij zullen laten zien wat wij waard zijn. Laten wij daarom oprichten de Bond van Verontruste Onderwijs Veteranen Aruba (BOVOVA) voor alle lagen van het onderwijs. Jij lijkt mij een goed organisator, gezien je functie in het Sinterklaascomité. Neem jij dus het initiatief tot de oprichtingsvergadering.

Met collegiale groet,
H. M. van Keule

Antilliaanse Keuken

Komkomber stobá (voor 6 personen)
Ingrediënten :
±2 pond arubaanse komkommer
1½ pond schape- of geitevlees (liefst van de rib)
½ pond salón (is gezouten schape- of geitevlees)
½ pond gezouten varkensstaart (of gezouten rundvlees)
¼ pompoen (¾ tot 1 pond)
1 grote ui
1 grote paprika
2 eetlepels margarine (niet afgestreken)
zout en suiker naar smaak

Vóórbereiding: De avond tevoren worden de salón, de gezouten varkensstaart (of 't gezouten rundvlees) gewassen en in het water gezet om te ontzouten. Ook kan, ter besparing van tijd, reeds de komkommer worden geschild en gewassen, in zessen gesneden in de ijskast worden gezet (oude komkommers waarvan de zaden een gele kleur hebben en die meestal zuur zijn worden niet gebruikt).

Bereiding: Het ontzoute vlees in vers water 45 min. laten koken.
Het schape- of geitevlees in stukjes snijden (5x5 cm.) en goed wassen. De ui en de paprika in stukjes snijden.
De pompoen schillen, van pitten enz. ontdoen en in stukken snijden van 6 x 3 cm.
In een diepe kookpot 2 eetlepels margarine (meer kan eventueel worden toegevoegd gedurende de verdere kooktijd) de ui en de paprika bijvoegen, daarna het schape- of geitevlees, daarna het ontzoute vlees, vervolgens de pompoen (in deze volgorde). Vers water wordt bijgevoegd tot de pompoen net onder water staat.
De gesneden komkommers goed wassen, de zaden zo veel mogelijk er uitpersen en de komkommer boven op de pompoen plaatsen. Deksel op de pot en het geheel één uur laten koken (hoge vlam).
Na één uur alles goed door elkaar roeren zo mogelijk met behulp van de lélé of met een grote houten lepel. Vervolgens zout of suiker naar smaak toevoegen, dan door laten koken tot het vlees helemaal zacht wordt (5 min.).
Dit gerecht laat zich het best met funchi eten.

Bereiding van funchi. Water en een klein beetje zout aan de kook brengen, daarna funchimeel onder flink roeren toevoegen tot er een stevige brij ontstaat, dan even zonder roeren door laten koken (3 min.). Op een natgemaakt plat bord over brengen (de pot onderste boven) en ook de bovenkant kan dan met een natgemaakt bord vorm gegeven worden. De funchi kan in schijven worden opgediend.

Ruth Maduro-Oduber

Handenarbeid M.O.

Oftewel, akte Voortgezette Studie Handenarbeid. De opleiding hiervoor, wordt op de Nederlandse Antillen georganiseerd door de Nederlands Antilliaanse Academie.

De totale opleiding omvat 8 tentamens, n.l.:

tekenen	studieduur plm.	12 maanden
vormen	,,	4 maanden
boetseren	,,	6 maanden
hout	,,	9 maanden
metaal	,,	9 maanden
leer	,,	4 maanden

papier/karton	„	4 maanden
slottentamen	„	3 maanden

Het slottentamen omvat: pedagogiek/psychologie, didaktiek van het handenarbeidonderwijs, kunstgeschiedenis en kunstbeschouwing.

Na het afleggen van het slottentamen wordt de akte uitgereikt.

Doordat de opleiding hier een beperkt aantal cursisten telt en er dus geen parallelcursussen lopen, duurt de opleiding hier van vier tot vijf jaar. De eerste groep M.O.-ers hoopt op Aruba einde dit schooljaar klaar te zijn. Daarmee doet zich de volgende moeilijkheid voor: deze akte kan niet meer in avondstudie worden behaald. Degenen, die nog bezig zijn, kunnen hun studie afmaken, wie nog wil beginnen, moet een dagstudie van twee jaar in Nederland volgen.

De akte geeft bevoegdheid voor alle, ALLE vormen van onderwijs, uitgezonderd universiteit en kunstakademie. Het was oorspronkelijk niet uitgemaakt of het een A- of B-akte was. Met het instellen van een B-opleiding in Nederland (dagstudie) heeft men zich uitgesproken en voor de werkers van het eerste uur een geweldig precedent geschapen.

Op de Antillen werd de akte als B gehonoreerd. Na de stappen die men in Nederland heeft genomen, heeft men hier 't besluit genomen, voorlopig de akte als B-akte te erkennen, in verband met de bevoegdheid die de akte geeft.

H. J. M. van der Putten

Snij avondscholen de pas niet af!

Onder bovenstaande titel verscheen in „Resonans", het algemeen onderwijsblad van september 1971, een uitgave van Wolters/Noordhoff, een vraaggesprek tussen Ir. J. Stolk, directeur lerarenopleiding technisch beroepsonderwijs te Rotterdam, en een van zijn docenten Ir. J. G. Klompenhouwer. Wij drukken de hierin weergegeven gedachten tesamen met de levensloop van Ir. J. Stolk zoals in bovengenoemde "Resonans" verhaald, in zijn geheel af.

Redactie

Het is dit jaar een kwart eeuw geleden, dat ir. Jac. Stolk voor het eerst in dienst trad van het Nederlands Genootschap tot opleiding van leraren voor het beroepsonderwijs. Er zijn een aantal redenen om aan dit jubileum enige aandacht te schenken, zowel om de persoonlijkheid van de jubilaris, als om de school waarvan hij thans 11 jaar direkteur is.

De heer Stolk werd in 1921 te Ridderkerk geboren, doorliep na de lagere school de mulo en was daarna werkzaam op de werf van J. & K. Smit te Kinderdijk. Omdat hij van oordeel was dat zijn kennis te kort schoot ging hij de avond-hts te Rotterdam volgen, waar hij in 1943 het einddiploma behaalde. In 1944 en 1946 behaalde hij achtereenvolgens de akten N IV en N I.

In 1945 trad hij toen in dienst van de avond-hts te Rotterdam, in 1946 ook bij de dag-hts en het Nederlands Genootschap. Hij gaf toen 43 wekelijkse lessen, wat hem echter niet weerhield om in 1947 een studie te starten aan de avond-hbs, ten einde de weg vrij te maken voor een studie aan de Technische Hogeschool te Delft.

Wie deze carrière overziet, wordt getroffen door de werkkracht en het doorzettingsvermogen, die nodig waren om de weg van het mulo naar het Ingenieursdiploma af te leggen (terwijl men niet over financiële middelen beschikte). Het was in het verleden wel mogelijk om via het onderwijs een sociale promotie te maken, maar uitsluitend voor de zeer sterken en begaafden.

Bent u van mening, dat het avondonderwijs nog past in de huidige samenleving. De maatschappij is sedert 1945 grondig gewijzigd; de strijd om het bestaan is veel minder hard geworden. Het gevolg is onvermijdelijk dat de bereidheid om naast de gewone dagtaak 's avonds te studeren minder moet worden. Loopt het aantal studenten aan de avondschool niet achteruit, wordt er niet veel minder hard gewerkt in vergelijking met vroeger?

Ik kan van vermindering van de bereidheid om hard te werken in de avondschool maar weinig merken. Wandel maar eens door de gangen als er een voetbalavond is. Op dat moment zit een hoog percentage van de bevolking bij de televisie, maar op school constateren we slechts een geringe toename van het absenteïsme. Uiteraard kan dat van klas tot klas uiteenlopen. In aanmerking genomen de algemene geestesgesteldheid t.a.v. voetbalevenementen blijkt het hier in Rotterdam toch nog altijd zo te zijn dat er mensen zijn die liever studeren.

Heeft u de indruk dat het in de andere steden ook zo is?

Daar kan ik uiteraard geen oordeel over uitspreken. Wel geloof ik dat de sfeer in de school veel tot de werklust kan bijdragen. Wij vragen van de studenten uiteraard offers in de vrije tijd. Daar moet dan tegenover staan dat zij in de school een sfeer van rust vinden. Dat betekent in de eerste plaats een goede en soepel verlopende organisatie. Ontbreekt die organisatie dan ontstaat er onmiddellijk onrust en onbehagen. Bovendien hangt dat ook af van de houding van de docenten. Wij vragen van de studenten, binnen de grenzen van de redelijkheid, op tijd op school te zijn en zich aan bepaalde regels te houden. Dat betekent uiteraard dat zij van de docenten en de directie een maximale steun bij hun studie kunnen verwachten. Dat betekent bovendien dat de directie het geduld en de tijd moet opbrengen om naar eventuele moeilijkheden te luisteren om ertoe bij te dragen dat die moeilijkheden zo goed mogelijk worden opgelost.

Het aantal studenten schommelt hier rond de 550 à 600; in de laatste jaren neemt het aantal aan deze avondschool toe. Dat is dus een indicatie dat er nog steeds een behoefte bestaat aan dit soort onderwijs. Dat aantal zou ongetwijfeld nog veel hoger zijn indien de opleidingsmogelijkheden niet zo beperkt waren. Zo is het tot op heden aan deze opleiding nog niet mogelijk een tweede graads bevoegdheid te halen, of misschien beter geformuleerd de 2e graads bezoldiging, omdat de bezitters van een nijverheidsakte wel bevoegd zijn voor de mts. Dat beschouw ik als een onvolkomenheid.

Maar leidt de organisatievorm er niet toe dat de opleiding een sterk schools karakter krijgt en werkt die organisatievorm de interne democratisering niet tegen?

Het woord democratisering wordt tegenwoordig veel gebruikt en nog veel meer misbruikt. Onder democratisering versta ik vooral de juiste verdeling van de verantwoordelijkheden en het scheppen van de mogelijkheden om die verantwoordelijkheid ook daadwerkelijk te kunnen dragen. Dat geldt voor studenten, docenten en directie in gelijke mate. Juist bij een avondschool van dit karakter heeft de student een duidelijke verantwoordelijkheid voor zijn gezin. Zoals reeds opgemerkt brengt hij grote offers en vraagt in de meeste gevallen ook grote offers van zijn vrouw. Hij kan zich niet permitteren tijd te verspillen. Daarom is het onze verantwoordelijkheid dat er geen tijd verspild wordt en te zorgen dat er een klimaat is waarin doelmatig gewerkt kan worden.

Democratie is in de eerste plaats een kwestie van mentaliteit, een wijze van benadering van de problemen tussen de mensen en een bepaalde methode om voor die problemen een optimale oplossing te zoeken.

Wij docenten worden altijd getroffen door uw bijzonder vermogen om namen van studenten te onthouden en bovendien hun achtergronden te kennen. In aanraking genomen dat er hier 600 studeren vragen we ons soms verbijsterd af hoe u dat klaarspeelt?

Ik spreek veel studenten en zodoende leer ik hen kennen. Bovendien moet ik als directeur bij de beoordeling op de docentenvergaderingen nauwkeurig weten wie er beoordeeld wordt en waar de oorzaken van eventueel falen uit voortkomen.

Ondanks al uw inspanningen om de opleiding organisatorisch soepel te doen verlopen en de studenten werkelijk te kennen, zijn er veel mensen die van mening zijn dat deze avondopleidingen uit de tijd zijn omdat ze te eenzijdig technisch gericht zouden zijn. Een van de argumenten die daarbij worden aangevoerd is dat ‚democratisering' van de avondopleiding niet goed mogelijk is. Men verwacht van die democratisering een stuk algemene vorming; een soort bewustwording van een verantwoordelijkheid t.a.v. maatschappij en school. Hoe denkt u daarover?

De mensen die een avondopleiding volgen zijn beslist anders ingesteld dan studenten van bijv. een dag-hts. Zij zijn n.l. overdag in het maatschappelijk leven en kennen er de realiteit van. Dat zij daarnaast bereid zijn zich een extra inspanning te getroosten om zich verder te bekwamen bewijst dat het waardevolle mensen zijn en waardevolle leraren zullen worden. Democratisering in de zin zoals u dat bedoelt komt in de avondschool neer op het bekende water dragen naar de zee. Ga een man die een gezin heeft en overdag met alle maatschappelijke problemen in concreto wordt geconfronteerd eens vertellen dat wij willen democratiseren om zijn maatschappelijk bewustzijn te versterken ..Ze zijn in dat opzicht veel te nuchter om

in de waarachtigheid van een dergelijke uitspraak te geloven. De studenten van het Nederlands Genootschap zijn geen middelbare scholieren.

Bovendien zou ik nog willen opmerken dat er tegenwoordig nogal veel wordt gesproken over het isolement van het onderwijs t.a.v. de maatschappij, waarop het onderwijs heet voor te bereiden. Een van de oorzaken van het isolement van het onderwijs is ongetwijfeld dat er te veel leraren en docenten zijn die nooit met hun beide benen in het maatschappelijke leven hebben gestaan. Hoe kan men dan verwachten dat zij er anderen op kunnen voorbereiden?

Het is nu juist een van de positieve aspecten van de avondschool, dat wij mensen afleveren die met beide benen op de grond staan, gewend zijn zich extra inspanning te getroosten om een verder liggend doel te bereiken. Indien men zou overwegen deze scholen af te schaffen om ze door dagscholen te vervangen, dan acht ik dat ronduit onverantwoordelijk. Men snijdt dan een aantal mensen de pas af, waarvan vast staat dat zij een zeer waardevolle bijdrage kunnen leveren tot de vorming van anderen. Er is bij hen een soort maatschappelijke 'voorkennis' ingebouwd die het onderwijs in positieve zin kan beïnvloeden en er het al te steriele intellectualistische karakter aan kan ontnemen.

Docenten die aan een avondschool en aan een dagschool lesgeven weten maar al te goed dat zij op de avondschool een, in zekere zin, kritischer publiek ontmoeten dan op de dagschool.

> Inderdaad spreekt men tegenwoordig wel van de 'onderwijscouveuse' waarmee men wil aanduiden dat iedereen die bang is voor de harde realiteit van het maatschappelijke leven het onderwijs in 'vlucht'.

De uitlatingen van de heer Stuart over de dagschool te Rotterdam zou ik niet graag voor mijn rekening nemen. Ik weet dat mijn vroegere collega van de dagschool, in aanmerking genomen de hem beschikbare middelen bijzonder goede resultaten heeft bereikt. Natuurlijk kunnen er betere resultaten worden bereikt, indien men over meer middelen beschikt. Omgekeerd geldt natuurlijk niet dat het beschikbaar stellen van meer middelen altijd tot betere resultaten leidt. Dat neemt niet weg dat het resultaat altijd gezien moet worden in het licht van de beschikbare middelen.

Als de heer Stuart nu stelt dat de lerarenopleiding van het beroepsonderwijs nodig op de helling moet dan is dat niet meer dan een evidentie.

Op het moment dat het hele onderwijs in beweging is, zal ook het beroepsonderwijs in beweging zijn en dus moet de lerarenopleiding worden aangepast. Praten over de noodzaak van die aanpassing is zinvol mits men begint de mensen te respecteren die in de oude structuur zich tot het uiterste hebben ingespannen om tot een optimaal resultaat te komen.

> Hierbij zijn we dan gekomen tot het kernprobleem: Wat is goed onderwijs en welke eisen moeten aan de leraren die dat onderwijs verzorgen gesteld worden?

Het is duidelijk dat de heer Stuart er andere opvattingen over ‚goed onderwijs' op na houdt dan u. Zijn klacht over het feit dat de studenten van de avondschool 'razend hard' moeten werken, dat de exameneisen veel te zwaar zijn, dat de opleiding te 'schools' is (m.a.w. niet akademisch), de schop tegen de dagschool, het wijst allemaal in dezelfde richting en het resulteert in de algemene opmerking dat 'de opleiding te weinig gericht is op het leraarschap'; daaruit blijkt dat de heer Stuart een andere opvatting heeft over het leraarschap.

Een goed leraar zal in de eerste plaats het vak waarin hij les moet geven moeten beheersen; daarnaast zijn natuurlijk een aantal andere eigenschappen nodig, zoals een zekere sensitiviteit, het vermogen om jongere mensen te stimuleren, een sociale instelling etc. etc. Met die laatste serie eigenschappen alleen komen we er niet als er geen vakkennis of bekwaamheid aanwezig is. Onderwijs is ongetwijfeld een sociale activiteit, maar alle activiteiten is nog geen onderwijs. Iemand kan heel goed geschikt zijn als sociaal werker, maar dan is hij nog niet geschikt als leraar.

Hierover zal het laatste woord nog wel niet gesproken zijn. Ik heb persoonlijk de indruk dat de hele ontwikkeling van het onderwijs in de richting gaat van een sociale activiteit — tout court. Sommige collega's drukken dat dan zo uit: 'Het gaat er niet meer om of wij hen iets leren, het gaat er meer om dat wij hen van de straat houden. Over 10 jaar wordt het departement van Onderwijs en Wetenschappen opgeheven en ondergebracht bij C.R.M., dat wil zeggen als er dan nog geld voor is'. Het verwerven van vakmanschap acht men steeds minder relevant. Men schijnt te vergeten dat een goed vakman zich zelden verveelt.

Ongetwijfeld is er een tendens waar te nemen tegen een te sterk dominerend intellectualisme, maar dat is nog geen reden om te veel door te slaan naar de andere kant en de intellectuele vorming volledig te ondermijnen, bezwaar te hebben tegen hard werken, tegen alles wat inspanning kost. Het Nederlands Genootschap heeft zijn ontstaan tenslotte te danken aan het feit dat er mensen waren die geen bezwaar hadden tegen hard werken en heeft als zodanig een belangrijke bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van het hele Nederlandse onderwijs.